

УДК: 343.8

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-602-612](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-602-612)

Дільна Зоряна Федорівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, Інститут права, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Замарстинівська, 9, м. Львів, 79000, тел.: (067) 341-85-86, <https://orcid.org/0000-0002-6066-1279>

Устрицька Наталія Ігорівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, Інститут права, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Замарстинівська, 9, м. Львів, 79000, тел.: (097) 981-17-18, <https://orcid.org/0000-0003-0075-9458>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ЗАСУДЖЕНИМ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ: МЕЖІ ДОЗВОЛЕНОГО

Анотація. Питання удосконалення роботи системи органів та установ виконання покарань завжди є актуальним, особливо що стосується частини дотримання прав засуджених осіб. Медична допомога гарантується кожному засудженому, відтак її забезпечення на належному рівні є обов'язком держави. Тому це питання постійно обговорюється і досліджується як в науці, так і серед законодавців. Право на медичну допомогу та особливості її надання зокрема засудженим особам, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі гарантуються цілим рядом як міжнародних документів, так і вітчизняних нормативно-правових актах. Проте, незважаючи на ґрунтовну правову регламентацію, на практиці виникає ряд зауважень щодо ефективності надання медичної допомоги, зокрема це те, що як правило, все ж медицина в пенітенціарних установах більш схильна відповідати меті покарання, тобто коли засуджений хворіє, то ніхто особливо його не жаліє. Також навряд чи умови в установах виконання відповідають отриманню належної медичної допомоги, часто простежуються ситуації із недостатністю медичного персоналу, ліків чи відповідного обладнання. Окрім того, часто засуджені не довіряють персоналу та методам лікування тощо. Особливо гостро постає питання щодо застосування до засуджених окремих видів медичної допомоги проти їх волі, а саме примусове лікування та годування, адже при цьому необхідно враховувати вимоги законодавства про заборону катування, а також жорстокого чи такого, що принижує гідність поводження, а також практику Європейського суду з прав людини, згідно якої примусове годування не забороняється, проте для того мають бути

вагомі медичні підстави, дотримана належна законна процедура прийняття рішення та гуманний спосіб його виконання.

Зроблено висновок про недопустимість порушення прав засуджених в ході застосування окремих видів примусової медичної допомоги, шляхом забезпечення їх активної участі у процедурі прийняття такого рішення разом із захисником, необхідність забезпечення саме зовнішнього контролю за правомірністю застосування примусового годування, а також обов'язкового з'ясування та врахування підстав оголошення засудженим голодування.

Ключові слова: засуджений, установа виконання покарань, примусове лікування, примусове годування, медична допомога, жорстоке поводження, катування

Dilna Zoriana Fedorivna candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the Department of Criminal Law, Institute of Law, Lviv State University of Internal Affairs, St. Zamarstiniska, 9, Lviv, 79000, tel.: (067) 341-85-86, <https://orcid.org/0000-0002-6066-1279>

Ustrytska Natalia Igorivna candidate of legal sciences, associate professor, associate professor of the Department of Criminal and Legal Disciplines, Institute of Law, Lviv State University of Internal Affairs, St. Zamarstiniska, 9, Lviv, 79000, tel.: (097) 981-17-18, <https://orcid.org/0000-0003-0075-9458>

CERTAIN ASPECTS OF PROVIDING MEDICAL AID TO CONVICTS: PERMITTED LIMITS

Abstract. The issue of improving the system of bodies and institutions for the execution of punishments is always relevant, especially as it relates to the part of observing the rights of convicted persons. Medical care is guaranteed to every convict, so its provision at the appropriate level is the duty of the state. Therefore, this issue is constantly discussed and investigated both in science and among legislators. The right to medical care and the specifics of its provision, in particular, to convicted persons serving sentences in prisons, are guaranteed by a number of international documents and domestic legal acts. However, despite thorough legal regulations, in practice there are a number of observations regarding the effectiveness of providing medical care, in particular, the fact that, as a rule, medicine in penitentiary institutions is more inclined to meet the purpose of punishment, i.e. when a convict is sick, no one particularly feels sorry for him. It is also unlikely that the conditions in the institutions of execution correspond to the receipt of proper medical care, situations with insufficient medical personnel, medicines or appropriate equipment are often observed. In addition, convicts often

do not trust staff and treatment methods, etc. The question of the use of certain types of medical care against the convicts against their will, namely forced treatment and feeding, is particularly acute, because in this case it is necessary to take into account the requirements of the legislation on the prohibition of torture, as well as cruel or degrading treatment, as well as the practice of the European Court of human rights, according to which force-feeding is not prohibited, but there must be valid medical reasons for it, the proper legal procedure for decision-making and a humane way of its execution must be observed. It was concluded that it is inadmissible to violate the rights of convicts during the application of certain types of forced medical care, by ensuring their active participation in the procedure of making such a decision together with the defense attorney, the need to ensure external control over the legality of the use of forced feeding, as well as mandatory clarification and taking into account the reasons for declaring the convicts on hunger strike.

Key words: convict, penal institution, forced treatment, forced feeding, medical care, ill-treatment, torture

Постановка проблеми. Загалом дослідження окремих аспектів забезпечення прав засуджених осіб під час відбування ними покарання не є новим у кримінальній процесуальній доктрині, однак все ж з'являється ряд питань, що вимагають уточнення та додаткового аналізу. Особливо важливо аналізувати питання щодо нормативної регламентації та порядку надання засудженим медичної допомоги, в тому числі і примусової, тобто такої, що надається без добровільної волі самої людини. Зокрема, мова йде про примусове лікування та примусове годування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти забезпечення прав засуджених досліджувались у працях таких вчених, як О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. А. Бадира, А. П. Гель, М. Я. Гуцуляк, О. М. Джужа, Т. А. Денисова, О. Г. Колб, Н.Карпачова, В.Лутковська, В.Маляренко, В. О. Меркулова, В. В. Лень, М. І. Мельник, В. Ф. Примаченко, П. Г. Пономарьов, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, Ю. А. Чеботарьова, І. С. Яковець, І.С. Михалко тощо.

Метою статті є розкрити правову регламентацію та порядок надання засудженим особам медичної допомоги, правомірність застосування примусового лікування та годування, проаналізувати чинне законодавство щодо цього, а також на основі такого аналізу зробити висновки та пропозиції

Виклад основного матеріалу. Перш за все хочеться відмітити, що метою покарання є не стільки накласти певні обмеження чи принизити засудженого, або ж завдати йому страждань, а змінити його особистість, перевиховати, стимулювати стати на шлях виправлення. Звичайно, що

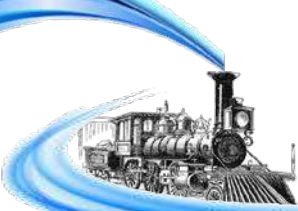

відбування покарання саме по собі буде спричиняти особі як фізичні так і морально-психологічні незручності, однак, при цьому слід пам'ятати, що засуджений не втрачає конституційно-правового статусу людини, що означає збереження його конституційних прав. Одним із яких і є право на медичну допомогу (ст. 49 Конституції України). Так, згідно ст. 8 Кримінально-виконавчого кодексу України, засуджені мають право на охорону здоров'я в обсязі, встановленому Основами законодавства України про охорону здоров'я, за винятком обмежень, передбачених законом. Охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних і платних форм медичної допомоги. Засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі за власні кошти[1]. Окрім того, Кодекс містить і положення про обов'язок гуманного ставлення до засуджених, на повагу до їх гідності, заборону піддавати їх поводженню, що принижує їх гідність, а також що є нелюдським та жорстоким.

У багатьох міжнародних документах міститься ряд етичних принципів щодо організації надання медичної допомоги в пенітенціарних установах, зокрема це такі документи як Європейські пенітенціарні правила, Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, Міжнародний кодекс медичної етики, Рекомендація № R (98) 7 Комітету Міністрів Ради Європи щодо етичних та організаційних аспектів догляду за здоров'ям у системі виконання покарань тощо.

До прикладу, у Європейських пенітенціарних правилах (п. 42.1) вказано, що лікар повинен оглянути кожного засудженого одразу після госпіталізації, у випадку, коли засуджені та ув'язнені скаржаться на хвороби, після отримання травм або насильства та перед звільненням. Якщо лікар особисто не в змозі оглянути нового засудженого чи ув'язненого або того, хто вже перебуває у лікарні пенітенціарної установи, вчасно, то він повинен переконатися, що інший лікар або кваліфікована медсестра його замінить. Адміністрація пенітенціарних установ мусить забезпечувати охорону здоров'я всіх ув'язнених цих установ. Ув'язнені мусять мати доступ до медичних послуг, які існують у країні, без дискримінації за ознакою їхнього правового становища. Медичні послуги в пенітенціарних установах мусять бути спрямовані на виявлення та лікування фізичних та психічних хвороб або дефектів, на які можуть страждати ув'язнені. Всі необхідні медичні, хірургічні та психіатричні послуги, у тому числі наявні в цивільних установах, мусять бути надані ув'язненим для цього(п. 39).[2].

Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями також декларують вимоги щодо: 1) наявності у кожному пенітенціарному закладі не менше одного лікаря, який має відповідну кваліфікацію лікаря-терапевта;

2) належної медичної підготовки персоналу пенітенціарної установи; 3) забезпечення при потребі термінової невідкладної допомоги, доступу до послуг кваліфікованого лікаря; 4) можливості переведення засудженого до спеціалізованої установи або цивільної лікарні у випадках, якщо в пенітенціарній установі не можливо надати спеціалізоване лікування; 5) якщо пенітенціарна установа має власну лікарню, вона мусить бути достатньо укомплектована персоналом та устаткуванням для належного догляду та лікування ув'язнених, яких направляють до цієї лікарні; 6) ув'язнені не повинні піддаватися ніяким експериментам без їхньої згоди. Експерименти за участю ув'язнених, які можуть привести до фізичних травм, психічних страждань або завдати іншу шкоду здоров'ю, мають бути заборонені[3].

Власне вітчизняне законодавство в окремих нормативно-правових актах органів, які забезпечують формування державної політики у сфері охорони здоров'я передбачає порядок надання засудженим, які перебувають в місцях позбавлення волі медичної допомоги. Засуджені мають право також користуватись медичною допомогою від закладів охорони здоров'я, які не входять до відання центрального органу виконавчої влади, що реалізує політику у сфері виконання покарань. Така медична допомога може бути як амбулаторною, так і консультативною та стаціонарною. При цьому, ті медичні працівники чи інші особи, яким в ході виконання своїх професійних обов'язків стало відомо про хворобу засудженого, його огляд медичний чи обстеження, а також інші аспекти його особистого життя, не можуть розголошувати такі відомості.

Звичайно, на практиці ситуація із медициною у пенітенціарній сфері далека від ідеалу. Про це свідчить аналіз матеріалів судової практики, а також доповідь Харківської правозахисної групи, що стосується Стратегії реформування медичного обслуговування в'язнів. Власне в цій доповіді було виокремлено ряд проблем щодо медичного обслуговування засуджених: 1) підпорядкування медичного персоналу адміністраціям кримінально-виконавчих установ, а пенітенціарної медицини – меті покарання. Тобто ця проблема відповідає стереотипу, що засуджений – це покарана особа, яка не заслуговує на дотримання її прав та нормальне людське ставлення. Відповідно, якщо засуджений хворіє, то ця обставина сприймається, як складова кари, тобто частина страждання, яке повинен зазнавати засуджений; 2) непристосованість інфраструктури кримінально-виконавчих установ та СІЗО для надання медичної допомоги та лікування; 3) недостатність і навіть відсутність медичного персоналу; 4) недостатнє забезпечення медичних частин ліками та обладнанням для діагностики та лікування засуджених та ув'язнених; 5) недотримання медичних протоколів лікування під час надання

медичної допомоги засудженим, незабезпечення постійного та безперервного лікування засуджених, відсутність оперативності й своєчасності надання медичної допомоги; 6) взаємна недовіра між засудженими/ув'язненими та персоналом ДКВС; 7) відсутність спеціального нормативного регулювання та розуміння необхідності окремих підходів до засуджених з особливими потребами[4].

Обговорюючи питання належності та якості надання медичної допомоги особам, які відбувають покарання варто наголосити на важливості запобігання при цьому жорстокого поводження з засудженими, в тому числі застосовуючи примусові заходи лікування. Загалом примус як термін розуміється як натиск з боку когось. Примус, як видається, є додатковим методом державного управління, що являє собою психологічний чи фізичний вплив державних органів або посадових осіб (суб'єктів управління) на певних осіб (об'єкти управління) з метою змушення виконувати приписи правових норм. Метод примусу спрямований на вироблення окремих форм поведінки, а також підтримання суспільної дисципліни. Застосування примусу є необхідним елементом після впровадження методів стимулювання та переконання [5, с. 204].

В контексті питання про примусову медичну допомогу засудженим, мова буде йти саме про правовий примус, тобто вплив держави на засудженого для того, щоб реалізувати належним чином норми права, який здійснюється незалежно від бажання чи волі самого засудженого. Однак, примус не повинен жодним чином включати насильство, катування, зневажливе, жорстоке, або таке що принижує гідність поводження. Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод у ст. 3 якраз і декларує заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання, і така заборона є абсолютною і не може бути винятків.

Для визначення того чи можна розуміти певну форму забороненого поводження як катування, суд спирається на визначення мінімального рівня жорстокості для того щоб поводження з особою визнавалось катуванням. Оцінка цього мінімуму відносна. Жорстоке поводження є комплексним поняттям, що розкривається через визначення характеристик його складових понять: катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання [6]. Поняття страждань є доволі оціночним, відповідно в кожному конкретному випадку питання про те, чи дійсно тією чи іншою дією особі спричинено страждання слід вирішувати беручи до уваги усі обставини.

Медичні послуги для засуджених та ув'язнених осіб також мають безпосереднє відношення до запобігання жорсткому поводженню.

Невідповідний рівень медичного обслуговування може швидко призвести до ситуацій, які підпадають під визначення «нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження» [7, с. 8].

Загалом, будь які обстеження чи лікування не повинно проводитись без згоди на те пацієнта. І якщо говорити про поняття вияву згоди, то важливе значення при цьому має саме розуміння засудженим того, що з ним буде відбуватись, зокрема медичної термінології, мети та наслідків медичного втручання тощо. Відповідно, якщо засуджений відмовляється від такої допомоги, то потрібно впевнитись у тому, що йому цілком зрозумілі наслідки свого рішення. Тобто, засуджений, якщо він свідомий, перебуває у здоровому глузді може відмовитись від медичних втручань, інакше це може бути розцінене як порушення ст. 3 Конвенції про захист прав і основоположних свобод. Проте, все ж існують випадки законного відхилення від цього принципу, зокрема це такі, як: 1) якщо пацієнт психічно хворий, не розуміє наслідків відмови від лікування, або ж він взагалі непритомний; 2) ті, що прямо передбачені законодавством.

Якщо розглядати примусове надання медичної допомоги засудженим згідно чинного законодавства, то мова йде насамперед про примусове лікування та примусове годування. Що стосується примусового лікування, то підставами його є лише наявність у засудженого хвороби, що може становити небезпеку для здоров'я інших осіб, або ж якщо засуджений не пройшов повного курсу лікування, а від подальшого відмовляється. Це повинно бути підтверджено медичним висновком, який буде виступати доказом у суді. Рішення щодо застосування примусового лікування приймає суд, за місцем відбування покарання засудженим. Тут варто згадати про Постанову Верховного суду України від 30.06.2005 р. № 7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування». Безпосередньо перелік хвороб, що можна відносити до таких, які становлять небезпеку для здоров'я інших міститься у різноманітних нормативно-правових актах, як наприклад "Основи законодавства України про охорону здоров'я"; закони України "Про запобігання захворюванню на СНІД та соціальний захист населення", "Про захист населення від інфекційних хвороб", "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз", а також і "Перелік особливо небезпечних, небезпечних інфекційних та паразитарних хвороб людини і носійства збудників цих хвороб", затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.1995 р. № 133 тощо. Разом з тим, варто зазначити, що відмова засудженого від лікування таких захворювань означає злісне порушення ним порядку відбування покарання (ст. 133 Кримінально-виконавчого кодексу України).

Ще одним медичним втручанням, яке здійснюється поза згодою засудженого можна вважати його примусове годування, як форми збереження життя та здоров'я. Зокрема Законом від 19.07.2022 р. було внесено зміни як до кримінального процесуального, так і кримінально-виконавчого законодавства щодо порядку застосування заходів примусового годування осіб, які тримаються під вартою та засуджених, у випадку, якщо вони відмовляються від їжі і це може завдати шкоди їх життю та здоров'ю. Також законодавчо закріплено підстави для примусового годування. Виправдано вважати примусове годування найбільш крайнім методом збереження життя та здоров'я засудженого і не можна використовувати його в цілях маніпуляцій засудженим. Кримінальний виконавчий кодекс вказує, що примусове годування не може допускати тортур чи приниження, і його метою є лише гуманне ставлення до особи засудженого, до його прав, честі та гідності.

Мальтійська декларація, прийнята у 1991 році, містить основні принципи медичної допомоги особам, які оголосили голодування. Власне в цьому документі якраз одним із принципів вказано про моральний обов'язок лікаря зберігати життя та здоров'я пацієнта навіть у тих випадках, коли він цього не бажає. І відтак саме лікар повинен приймати рішення про необхідність примусового годування. В практиці Європейського суду з прав людини також наголошується на обов'язковості проведення медичного дослідження засудженого, який голодує та наявності документів, які підтверджують загрозу від такого голодування для особи засудженого.

Власне Кримінально-виконавчий кодекс України у ст. 116 передбачає можливість застосування до засудженого, який заявив про відмову від прийняття їжі, примусового годування на підставі ухвали суду, прийнятої за висновком лікаря про те, що такому засудженому загрожує значне погіршення стану здоров'я та існує очевидна загроза його життю. Такий лікарський висновок повинен бути підтверджений відповідними медичними документами, що містять результати лабораторних, інструментальних та інших необхідних досліджень. Застосування примусового годування без ухвали суду забороняється. Сам порядок вирішення питання про примусове годування включає в себе кілька етапів: 1) складення начальником установи виконання покарань акту за фактом відмови засудженого від їжі; 2) протягом доби після складення такого акту проінформувати прокурора, що здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та членів сім'ї засудженого (якщо сам засуджений не проти цього) та законного представника разом із службами у справах дітей у випадку, якщо від їжі відмовляється неповнолітній; 3) лікарський нагляд та обстеження

засудженого, що відмовляється від їжі і як наслідок у необхідних випадках при загрозі життю та здоров'ю визначення виду примусового годування лікарем (перелік таких подано у Кримінально-виконавчому кодексі України); 4) подання прокурором клопотання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання. До такого клопотання слід додавати лікарський висновок про існування істотної загрози погіршення стану здоров'я для засудженого; 5) безпосередньо розгляд клопотання суддею одноособово протягом 24 годин; 6) прийняття суддею рішення у формі ухвали, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку, проте таке оскарження зупиняє лише набрання ухвалою законної сили, проте не зупиняє її виконання. Щодо строку, то дія такої ухвали не може перевищувати 30 днів. У випадку, якщо суд приймає рішення про застосування примусового годування до засудженого, начальник установи виконання покарань повинен проінформувати відразу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Власне вищевказані новели законодавства викликають ряд питань, зокрема про те, наскільки на практиці ця процедура вирішення питання про примусове годування та й власне безпосередньо саме годування буде цілком відповідати вимогам закону і принципам етики та гуманізму, тобто визнанню того, що гідність та незалежність особистості, навіть під час відбування нею покарання, є головною соціальною цінністю, максимальному визнанню свободи вибору людиною, в тому числі на власний спосіб життя. У практиці Європейського суду з прав людини є чимало справ, де примусове годування визнавалось як порушення статті 3 Конвенції про захист прав та основоположних свобод, зокрема, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню[8]. Наприклад, у рішеннях Європейського суду з прав людини від 21 червня 1999 року, у справі «Невмержицький проти України» та від 19 червня 2007 року у справі «Тудор Чорап проти Молдови», які загалом стосуються порушення статті 3 Конвенції про захист прав і основоположних свобод у зв'язку з примусовим годуванням заявників. Окрім того, у справі «Невмержицький проти України», де особа перебувала у СІЗО і на знак протесту про продовження термінів перебування під вартою оголосив голодування, після чого його почали годувати примусом, проти його волі. У своєму висновку у справі «Невмержицький проти України» ЄСПЛ вказав на недопустимість використання Україною для примусового годування наручників, ротаторозширювача і спеціального зонду для введення рідини до стравоходу. Іншими словами, суд дозволив примусове годування, але засудив спосіб, у який воно здійснювалося[9]. Отже, Конвенція про захист прав та основоположних свобод не містить прямої заборони

застосовувати примусове годування, однак при цьому повинні бути наявні вагомі підстави, зокрема саме медична необхідність саме примусового годування, дотримана процедура прийняття рішення та гуманний спосіб його виконання.

Власне варто вказати, що згідно чинного вітчизняного законодавства, важливим механізмом реалізації прав засудженого в ході вирішення питання про примусове годування є: 1) суб'єкт прийняття такого рішення, а саме суд, як незалежний орган; 2) можливість для сторони захисту залучити іншого лікаря для ознайомлення із матеріалами, що обґрунтовують необхідність примусового годування і отримання висновку щодо потреби у такому годуванні; 3) можливість оскаржити ухвалу суду.

Висновки. Отже, при застосовуванні до засуджених медичної допомоги проти їх волі, слід: 1) не допускати порушення прав засуджених при вирішенні питання щодо їх примусового годування, що полягає у: а) обов'язковому залученні захисника такому засудженому, відразу після прийняття лікарем рішення про необхідність примусового годування, із можливістю ознайомлення захисником відповідних медичних документів та участю в подальшому у судовому розгляді цього питання; б) обов'язкової участі самого засудженого у судовому розгляді, із можливістю надавати пояснення та заперечення; 2) вдосконалити систему зовнішнього контролю правомірності застосування примусового годування, недопущення при цьому катування чи жорстокого та такого що принижує гідність поводження, зокрема з боку органів прокуратури, які на сьогодні покликані виконувати функцію нагляду за дотриманням законності в ході виконання вироків; 3) особливу увагу звертати не лише на висновок щодо необхідності застосування годування, а розібратись чому загалом засудженим таке рішення було прийняте, з'ясування дійсних причин оголошення голодування. Такої ж думки про важливість з'ясування справжніх причин голодування засудженого притримується і Європейський суд з прав людини. Так, дійсно важливо ще на етапі фіксації факту відмови від їжі, зокрема в установі виконання покарань з'ясовувати та при можливості усувати обставини, що стали підставою для такого голодного страйку; 4) належним чином здійснювати нагляд за методами застосування примусового годування, в тому числі і для того, щоб це не набуло ознак механізму маніпуляції засудженим для спонукання його до певних дій чи рішень.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс: закон від 11.07.2003 р. № 1129-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 12.03.2024 р.)
2. Європейські пенітенціарні правила: доповідь Ради Європи від 12.02.1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 12.03.2024 р.)

3. Мінімальні стандартні правила поводження із в'язнями: Міжнародний документ від 30.08.1955 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (дата звернення: 12.03.2024 р.)
4. Доповідь Харківської правозахисної групи. Стратегія реформування медичного обслуговування в'язнів від 18.06.2021 року. URL: <https://khp.org/1608809231> (дата звернення: 12.03.2024 р.)
5. Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право: навч. посібник. 3-тє вид. К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с.
6. Охота Я. В. Визначення «жорстокого поводження». Часопис Київського університету права. 2013. № 4. С. 372-376. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_91. (дата звернення: 12.03.2024 р.)
7. Андрес Лехтметс, Йорг Понт. Охорона здоров'я та медична етика в пенітенціарних установах. Посібник для медичного персоналу пенітенціарних установ та іншого персоналу, відповідального за стан здоров'я засуджених та ув'язнених. 2016. 77 с.
8. Конвенція про захист прав та основоположних свобод: міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 12.03.2024 р.)
9. Примусове годування в'язнів – необхідність чи тортури? URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/primusove-goduvannya-vyazniv-neobhidnist-chi-torturi-862521.html> (дата звернення: 12.03.2024 р.)

References:

1. Zakon “Kriminal'no-vikonavchij kodeks” [The Law “Criminal and Executive Code”]. (n.d). zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> [in Ukrainian].
2. Dopovid' Radi Єvropi “Єvropejs'ki penitenciarni pravila: dopovid' Radi Єvropi” [The Report of the Council of Europe “European penitentiary rules”]. (n.d). zakon.rada.gov.ua Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text [in Ukrainian].
3. Mizhnarodnij dokument “Minimal'ni standartni pravila povodzhennja iz v'jaznjami” [The International document “Minimum standard rules for the treatment of prisoners”]. (n.d). zakon.rada.gov.ua Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text [in Ukrainian].
4. Strategija reformuvannja medичного obslugovuvannja v'jazniv “Dopovid' Harkivs'koї pravozahisnoї grupi” [Report of the Kharkiv human rights group “Strategy for reforming the medical care of prisoners”]. [khp.org](https://khp.org/1608809231) Retrieved from <https://khp.org/1608809231> [in Ukrainian].
5. Kisil, ' Z.R., Kisil', R.V. (2011). *Administrativne pravo [Administrative law]*. (vol. 1-3). K.: Alerta; CUL [in Ukrainian].
6. Ohota, Ja. V. (2013). Viznachennja «zhorstokogo povodzhennja» [Definition of "cruel treatment"]. *Chasopis Kiivs'kogo universitetu prava - Journal of the Kyiv University of Law*, 4, 372-376. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_91. [in Ukrainian].
7. Andres Lehtnets, Jorg Pont (2016). *Ohorona zdorov'ja ta medичna etika v penitenciarnih ustanovah. Posibnik dlja medичного personalu penitenciarnih ustanov ta inshogo personalu, vidpovidal'nogo za stan zdorov'ja zasudzenih ta uv'jaznenih [Health care and medical ethics in penitentiary institutions. A guide for medical staff of penitentiary institutions and other staff responsible for the health of convicts and prisoners]*. [in Ukrainian].
8. Mizhnarodnij dokument Radi Єvropi “Konvencija pro zahist prav ta osnovopolozhnih svobod” [Convention on the Protection of Rights and Fundamental Freedoms: an international document of the Council of Europe]. (n.d). zakon.rada.gov.ua Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
9. Primusove goduvannja v'jazniv – neobhidnist' chi torturi? [Forced feeding of prisoners - necessity or torture?]. glavcom.ua Retrieved from <https://glavcom.ua/country/incidents/primusove-goduvannya-vyazniv-neobhidnist-chi-torturi-862521.html> [in Ukrainian].